

Резолюція Ради безпеки 2000 року підкреслила важливість зміни бачення ролі жінок не тільки як жертв конфліктів, а і як учасниць розв'язання конфліктів і миротворчої діяльності на рівні із чоловіками.

Підсумовуючи вищевикладене можна зробити наступні висновки та пропозиції. Проаналізувавши Європейський механізм захисту жінки, що постраждали від збройних конфліктів можна констатувати, що світова практика створила дієві механізми захисту цієї категорії осіб, які слід імплементувати до вітчизняного законодавства. Внесення відповідних змін потребує ретельного попереднього аналізу та оцінки потреб осіб (у тому числі жінок) в умовах конфлікту в медичній, гуманітарній допомозі, освітніх, адміністративних послугах та послугах працевлаштування, наданні права на безоплатну первинну допомогу. Україні потрібно більш ретельно дотримуватися рекомендації Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок та її Загальної рекомендації № 30 (2013 р.), Міжнародного протоколу щодо документації і розслідування сексуального насильства в умовах конфлікту з метою забезпечення відповідної підготовки юристів, слідчих, прокурорів і співробітників поліції для проведення розслідування, документування та притягнення до відповідальності винних у випадках порушення прав жінок, у тому числі сексуального насильства; забезпечити постраждалим доступ до судово-медичних досліджень, і у зв'язку з цим звертатися по допомогу до відповідних установ та структур ООН.

ЛІТЕРАТУРА

1. Декларація про захист жінок і дітей в надзвичайних обставинах та в період збройних конфліктів. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_317.
2. Гнатовський М. М., Короткий Т. Р., Хендель Н. В. Міжнародне гуманітарне право. *Довідник для журналістів*. 2-ге вид., до- повн. Одеса : Фенікс, 2015. 92 с.
3. «Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 “Жінки, мир, безпека” на період до 2020 року»: Розпорядження КМУ від 24 лютого 2016 р. № 113-р. *Офіційний вісник України*. 2016 р. № 18, стор. 494, стаття 748.
4. Устав Организации Объединённых Наций и Устав Международного Суда. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010.

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ІНСТРУМЕНТАРІЇ ЗАХИСТУ ОСВІТНІХ ЗАКЛАДІВ У ВІЙСЬКОВИХ ЦІЛЯХ ПІД ЧАС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Татаренко Галина Вікторівна,

*к. ю. н., завідувач кафедри конституційного права
СНУ ім. В. Даля*

Степанова Ганна,

бакалавр «Право», СНУ ім. В. Даля

Татаренко Ігор,

*бакалавр «Право» Інституту підготовки кадрів для органів юстиції
України Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

Робота присвячена вивченню питань міжнародно-правових інструментаріїв захисту освітніх закладів у військових цілях під час збройного конфлікту. Авторами детально розглянуто законодавчі межі щодо застосування шкіл та університетів як цілей для удару під час ведення військових дій, а також використання цих будівель у військових цілях.

Ключові слова: освітній заклад, збройний конфлікт, захист освітніх закладів.

У всьому світі, в місцях, де тривають збройні конфлікти, незважаючи на міжнародне законодавство, яке вимагає від сторін збройного конфлікту докладати всіх можливих зусиль для захисту мирних жителів, школи та університети перетворюються на поле битви, хоча вони повинні залишатися місцем для навчання. Право дітей та молодих людей на освіту і захист порушується у більшості країн, що потерпають від конфліктів чи нестабільності. Сторони збройного конфлікту перетворюють освітні заклади на військові бази, оточуючи колючим дротом і заповнюючи класні аудиторії необхідними речами для солдатів. Унаслідок цього учні та студенти змушені або лишатися вдома і переривати своє навчання, або вчитися в окупованих будівлях, перебуваючи при цьому на лінії вогню. Все це заважає країнам реалізувати право на освіту та інші права.

Ця тема актуальна тим, що проблема державотворення, відстоювання своїх прав та інтересів на сьогодні торкається багатьох держав, в тому числі і нашої. Країни переживають надзвичайно складний період, який відзначається не лише проблемами соціально-економічного розвитку, а й необхідністю протистояти зовнішнім агресіям. У такому конфлікті населення країни, проти якої здійснюється агресія, є об'єктом підвищеної уваги. Метою агресора часто є перетворення зовнішньої збройної агресії на внутрішньополітичний конфлікт на території іншої країни, що дозволяє противнику економити ресурси, а також підтримувати джерело постійного напруження у зоні конфлікту. В такому випадку мирні люди, діти, студенти стають ніби засобом ураження, видом зброї в руках сторони конфлікту.

Останнім часом багато досліджень почали присвячуватися проблемі захисту прав дітей, молоді, мирного населення в період збройного конфлікту. Щодо цього питання висловлювались такі науковці як: Д. Ван-Буєрн, Р.Е. Veerman, Lambert Н. Щодо вітчизняних науковців, які присвячували свої роботи цій проблемі, то це О. І. Вінгловська, М. В. Менджул, Є. В. Ткаченко та інші.

Законодавчі межі щодо застосування шкіл та університетів як цілей для удару під час ведення військових дій, а також використання цих будівель у військових цілях в основному викладені у міжнародному гуманітарному праві, яке регулює поведінку в міжнародних та міжнародних збройних конфліктах.

Міжнародне гуманітарне право обмежує можливість використання закладів освіти, як мішеней для обстрілів, а також використання їх у військових цілях, але забороняють таке використання не у всіх випадках і дозволяють атакувати школи та університети у випадках, коли вони стають військовими об'єктами. Використання шкіл та університетів у якості військових баз, казарм, вогневих позицій та складів зброї перетворює ці освітні установи на військові об'єкти. В наслідок цього на школи та університети можуть наносити удари військовою зброєю і це буде законно відповідно до законодавства про збройні конфлікти. Інколи випадки обстрілів закладів освіти можуть ставатися навіть якщо там перебуває цивільне населення. Крім того, присутність збройних сил в школах і університетах часто при-

зводить до виключення учнів із навчального процесу, зниження показників вступу до вищих навчальних закладів і зниження освітнього рівня в цілому. Наприклад, у м. Луганськ незаконним військовим угрупованням батальйон «Бетмен» у 2014 р. були захоплені гуртожиток та бібліотека Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, озброєні люди знаходилися у навчальних корпусах університету у той час, коли відбувався навчальний процес [3, С.215].

Відповідно, умисний напад на навчальні заклади, котрі не є законними військовими цілями, розглядається як військовий злочин. Військові цілі визначаються як об'єкти, які за своєю природою, розташуванням, призначенням або використанням здійснюють ефективний внесок у військові дії, а їх повне або часткове руйнування, захоплення чи нейтралізація, за існуючих на момент обставин, дає явну військову перевагу. Якщо існують сумніви, чи використовується школа чи університет для здійснення ефективного внеску у військові дії, ці установи не повинні вважатися такими, і, відповідно, розглядаються як цивільні об'єкти [1]. Враховуючи, що школи та університети є цивільними об'єктами, сторони збройного конфлікту повинні зробити все можливе для того, щоб не залучати заклади освіти до подій збройного конфлікту.

Тим школам і університетам, які мають велике значення для культурної спадщини певного народу, надається додатковий захист згідно з Гаазькою конвенцією про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту (1954) та її Другим протоколом (1999). Згідно Правила 38 Дослідження МКЧХ, кожна сторона конфлікту повинна поважати і захищати призначені для освіти будівлі, що входять до сфери культурних цінностей. Це передбачає зобов'язання надавати особливу увагу тому, щоб уникнути пошкоджень призначених для освіти будівель, (якщо вони не є військовими цілями), а також заборону захоплення, знищення або умисного пошкодження таких установ [2].

Згідно з Четвертою Женевською конвенцією, що застосовується під час міжнародних збройних конфліктів, окупуюча держава повинна, у співпраці з національними та місцевими органами

влади, «сприяти нормальній роботі всіх установ, що займаються доглядом та освітою дітей».

Згідно II Додаткового протоколу, чинного під час збройних конфліктів неміжнародного характеру, однією з «фундаментальних гарантій» має бути можливість отримання дітьми освіти, яка відповідає побажанням їхніх батьків.

Як наслідок, перед використанням школи або університету у військових цілях, слід враховувати всі відповідні норми і принципи гуманітарного права. Зокрема, слід прийняти зобов'язання вживати запобіжні заходи для захисту від наслідків атак, надавати спеціальний захист навчальним закладам, які є культурною цінністю, визнавати важливість забезпечення доступу до освіти у збройних конфліктах, заборону використання цивільних осіб як живого щита і необхідність надання спеціального захисту дітям в умовах збройних конфліктів.

З метою захисту освітніх закладів існує ряд міжнародних організацій. Однією з найвідоміших є Глобальна коаліція із захисту освітніх установ від нападу (GCPEA) яка була створена в 2010 році організаціями, що працюють у галузі освіти в надзвичайних ситуаціях та у контексті конфліктів, вищої освіти, захисту, міжнародних прав людини та гуманітарного права, які були стурбовані постійними нападами на освітні установи, їх студентів та співробітників у країнах, що постраждали від конфліктів і незахищеності. Глобальною коаліцією була ініційована розробка Вказівок із захисту шкіл та університетів від використання у військових цілях під час збройного конфлікту, після консультацій з іншими державами, доопрацьовані Вказівки були оприлюднені 16 грудня 2014 року на заході, організованому Постійними представництвами Норвегії та Аргентини при Організації Об'єднаних Націй у Палаці Націй, що в Женеві, Швейцарія.

Протягом перших п'яти місяців 2015 року Норвегія та Аргентина провели консультації з розробки Декларації про безпеку шкіл, за допомогою якої держави можуть висловити політичну прихильність до захисту закладів освіти від атак, зокрема, шляхом схвалення і використання Вказівок. Декларація про безпеку шкіл була відкрита для приєднання країн на міжнародній конференції, організованій урядом Норвегії в Осло 28-29 травня 2015 року.

Роль міжнародних організацій їх діяльність і проекти, що стосуються проблем освіти та безпеки в цій сфері є вагомими. Їх діяльність є додатковим захистом права на освіту. З розвитком і збільшенням кількості міжнародних організацій з питань захисту освіти буде зростати і безпека дітей під час навчання в умовах збройного конфлікту.

Підводячи підсумки, ми можемо зазначити, що, по-перше, в Україні загалом сформована законодавча база права громадян на освіту у вигляді системи законодавчих та нормативних актів про освіту. Особливістю законодавчого регулювання права на освіту є формування в Україні окремої правової підсистеми. Сьогодні право на освіту сформувалося як галузь законодавства, проте не як галузь права. Це має знайти відображення у формуванні Зібрання законів про освіту. По-друге, вітчизняне законодавство стосовно права на освіту та його гарантій формується на основі світових та європейських стандартів у цій сфері, а отже, утвердження й забезпечення права людини на освіту, забезпечення доступності, рівності умов кожної людини для цілковитої реалізації її здібностей і всебічного розвитку стало одним із найважливіших обов'язків держави.

Саме під впливом міжнародних нормативно-правових актів стратегічною метою державної політики в галузі освіти України визначено забезпечення доступності здобуття якісної освіти протягом життя; виховання покоління людей демократичного світогляду, які цінують і обстоюють громадянські права й свободи, із повагою ставляться до традицій, культури, віросповідання та мови спілкування народів світу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Боняк В. О. Конституційне право людини і громадянина на освіту та його забезпечення в Україні : дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2005. с. 2057.
2. Про освіту: Закон України № 2145-VIII від 5.09.2017. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 38–39. ст. 380.
3. Татаренко Г. В., Степанова Г. А., Татаренко І. В. Освіта під прицілом: захист права на освіту в умовах збройного конфлікту. *The Third International scientific congress of scientists of Europe. Proceedings of the III International Scientific Forum of Scientists «East–West»* (January 11, 2019). Premier Publishing s.r.o. Vienna. 2019. 1253 p. С. 213–221.